

Faktaark - Smag på Landskabet

NATURPLEJE HVORFOR ER DET NØDVENDIGT, HVAD ER EFFEKTEN, OG HVAD ER MÅLET?

Det helt korte svar er, at uden naturpleje gror naturarealerne til. Naturpleje holder arealerne lysåbne til gavn for mange planter og insekter og bremser dermed tilbagegangen i biodiversiteten.

Hvad betyder biodiversitet?

Biodiversitet betyder "mangfoldigheden af levende organismer". Ordet er dannet af ordene "bio", der betyder liv og ordet "diversitet", der betyder forskellighed. Biodiversitet opgøres både ud fra forskelligheden af arter, gener og økosystemer, men arterne er det mest brugte mål for biodiversitet.

Hvad handler bevarelse af biodiversitet om?

Biodiversitet handler om at sikre variation i arter for alle organismegrupper, dvs. både dyr, planter, svampe, mikroorganismer m.m. Selvom de højerestående dyr og planter samlet set kun udgør en meget lille andel af alle arter, er det dem, vi normalt fokuserer på, fordi de er synlige og genkendelige. Når man taler om at sikre og bevare biodiversitet, gælder det også alle de mindre synlige arter som jordlevende mider, insekter, svampe og mange andre arter, som vi normalt ikke beskæftiger os meget med.

Hvordan sikrer man biodiversiteten?

Biodiversitet sætter fokus på de arter, der er mest akut truede og sjældne. Mål for biodiversitet handler derfor normalt om at sikre og bevare sjældne og truede arter for at fastholde mangfoldigheden. Udgangspunktet for biodiversitetsmål er dermed ikke at sikre den "almindelige" natur, som f.eks. viber, agerhøns og rådyr, men fokus er på de meget sårbare og sjældne arter. Det betyder ikke, at det ikke er vigtigt at sikre og pleje den "almindelige" natur, da mange af de mere almindelige arter også kan være i tilbagegang uden dog at være truede, og den "almindelige" natur er i mange tilfælde grundlaget for levesteder for mere sjældne arter. Men mange af de sjældne arter er netop sjældne og i tilbagegang, fordi de stiller helt særlige krav til levestedet. Derfor kræver arbejdet med at sikre de sjældne og truede arter, at der foretages en meget målrettet plejeindsats med fokus på den enkelte arts krav til levestedet.

Biodiversitetskortet

Miljøministeriet har fået udarbejdet et [biodiversitetskort](#), som er et danmarkskort over kortlagte og potentielle levesteder for de arter, der er allermest truede og sjældne (de såkaldte rødlistede arter). Biodiversitetskortet viser de vigtigste naturområder, hvor indsatsen kan målrettes effektivt for at sikre de rødlistede arter og sikre Danmarks mest værdifulde natur. Det giver desuden overblik over, hvilke arter der lever på en specifik lokalitet (hvis de er registreret).

midt
regionmidtjylland

Derudover har projektet fået støtte fra Kvægtalgsfonden, Region Midtjylland samt kommunerne Ringkøbing-Sligern, Skive, Holstebro og Randers.

FOTOGRAF: FRANK BONDGAARD, SEGES

Foto: Orangegul køllesvamp fremmes ved græsning.

HNV-kortet

Der er også lavet et kort over, hvilke arealer, der har den højeste naturværdi, det såkaldte HNV-kort (High Nature Value-kort). Kortet viser hvert enkelt areals naturværdi. Fra 2015 er tilskud til pleje af græs- og naturarealer uden for Natura 2000 målrettede arealer med en HNV-score på mindst 5. Læs mere i faktaark "Nyt grundlag for tilskud til naturpleje i 2015".

De lysåbne naturtyper er afhængige af drift

Danske naturtyper, som f.eks. overdrev, heder, ferske enge og strandenge, er udviklet gennem flere århundredes udnyttelse med bl.a. græsning og høslæt. Udnyttelsen af de marginale arealer var tidligere en naturlig del af landbrugets drift, og driften har bevaret de lysåbne naturtyper. Fra slutningen af 1800-tallet gjorde bl.a. dræning, vanding og kunstgødning det muligt at opdyrke mange enge, overdrev og heder. Dermed blev de lysåbne naturarealer reduceret til at udgøre de nuværende under 10 pct. af det samlede landareal mod over halvdelen omkring 1850. I dag er det normalt ikke rentabelt at udnytte naturarealerne i den almindelige intensive landbrugsdrift, og derfor gror de til, hvis der ikke aktivt gøres noget for at forhindre det.

Målet med naturplejen

Hvis der er sjældne eller truede dyre- eller plantearter, der stiller særlige krav til plejen, kan der være behov for, at driften målrettes og tilpasses deres krav. For selvom der allerede foretages afgræsning af et naturareal, er det ikke altid tilstrækkeligt til at forbedre naturtilstanden eller opretholde en god naturtilstand, hvis driften ikke er tilpasset plejebehovet på det enkelte areal.

På naturarealer med sjældne arter bør der altid være et klart mål med plejen, hvor det defineres, hvad det er, der skal opnås med plejen. En klar og præcis målsætning kan bruges som pejlemærke for, om arealet udvikler sig i den ønskede retning. Det kan f.eks. være et mål om, at en art skal brede sig i løbet af et antal år, så den er udbredt på en vis andel af arealet. Det kan også være et mål om, at invasive planter eller problemarter skal bekæmpes over en årrække, eller at bestemte insekters levesteder skal forbedres og udvides.

NÅR MÅLET ER NATURPLEJE AF HENSYN TIL AT FREMME BIODIVERSITETEN, VIL PLEJEN DERFOR VÆRE DET PRIMÆRE MÅL. SÅ VIL KØDPRODUKTION VÆRE EN MULIG SIDEGEVINST.

Plejeplan

Det bør være tydeligt for naturplejeren, hvordan arealet skal plejes for at tilgodese målet. Det er derfor en god ide, at kommunen (på kommunale og private arealer) eller Naturstyrelsen (på statens arealer) udarbejder en plejeplan. Nogle landmænd vælger også selv at få udarbejdet en plejeplan af naturrådgivere. Plejeplanen beskriver, hvilke værdifulde arter området indeholder, og hvordan de bliver fremmet. Kort og overskueligt giver planen anvisning på, hvornår i sæsonen arealet skal afgræsses, om der skal suppleres med høslæt, hvor mange dyr der skal gå på arealet, om der er perioder, hvor arealet ikke bør græsses, om der er delområder, der skal afpudses eller græsses særligt hårdt eller måske kun græsses let. Plejeplanen bør desuden indeholde en kort beskrivelse af, hvad målet med plejen er.

DET ALLERVIGTIGSTE ER DOG, AT PLEJEPLANEN HOLDER SIG INDEN FOR DE RAMMER, DER ER I TILSKUDDETS TILSAGSBETINGELSER, SÅ LANDMANDENS TILSKUD IKKE BRINGES I FARE VED, AT HAN OVERHOLDER DE ANVISNINGER, DER FREMGÅR AF PLEJEPLANEN!

Plejeplanen bør indeholde plan for en løbende opfølgning af plejen, der fortæller, om plejen fungerer efter hensigten, eller om der er behov for justeringer. Det bør tydeligt fremgå, hvilken periode plejeplanen dækker, og hvornår der skal ske en revision af planen.

FAKTA

Hvad bør en plejeplan til naturplejeren indeholde?

- Planperiode
- Beskrivelse af, hvilke særlige arter der er på arealet
- Klare mål for plejen og målbare indikatorer/parametre
- Beskrivelse af plejemetoder, græsningstryk, græsningsperioder
- Plan for opfølgning af plejen

FOTOGRAF: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

Foto: Græsning af eng.

FAKTA

Eksempel på kortfattet plejeplan

Én kommune arbejder f.eks. med nogle overordnede anvisninger, der tager udgangspunkt i, hvad der især er fokus på:

- *Arealer med sjældne planter, insekter på gødning og blomsterlevende insekter (f.eks. sommerfugle og svirrefluer)*

Et moderat græsningstryk i foråret, et lavt tryk i sommeren og et moderat tryk i efteråret. Gerne vintergræsning. Gerne en eller to måneders græsningspause midt sommer (juli, august), hvor næringsindholdet i forvejen typisk er lavt.

- *Arealer med sjældne svampe*
Svampe (vokshatte, køllesvampe og rødblade) findes først og fremmest på overdrev eller tørre enge. Svampene kommer typisk frem fra midt i august, og er der til frosten kommer. Den bedste pleje for fremme af svampe er en moderat forårs- og sommer-afgræsning, efterfulgt af et øget tryk, når græsset efter sommerpausen begynder at gro igen. Gennem efteråret holdes et tæt lavt plantedække til frosten kommer.

- *Arealer med sjældne fugle*
På enge - og særligt på strandenge - findes karakteristiske og sjældne ynglende engfugle (især vadefugle). Ud over vandstanden på arealerne, som har stor betydning for fuglenes trivsel og ynglesucces, er græsningstrykket en afgørende faktor for fuglenes succes. I foråret (april – maj) mens de voksne fugle ruger, bør græsningstrykket være lavt. Når ungerne er klækket øges græsningstrykket. Det højere græsningstryk fortsættes til frosten kommer, og dyrene bindes ind.

Kilde: Vejle Kommune

Driftsformer

Når det drejer sig om græsning af naturarealer, hvor målet er sikring af biodiversitet, kan kødproduktion måske være en sidegevinst, men på ekstensive, næringsfattige naturarealer er der normalt ikke meget tilvækst på dyrene i løbet af græsnings-sæsonen. Mange ekstensive naturarealer har en dårlig foderkvalitet, og de plejes ofte bedst af hårdføre racer, som f.eks. Dexter, Angus og Galloway. De er nøjsomme dyr med en god evne til at udnytte forskellige foderemner med lavt næringsstofindhold. Generelt er der brug for variation i græsningen for at tage hensyn til de dyre- og plantearter, der kræver en særlig pleje. Variationen skabes ved at efterligne tidligere tiders driftsformer.

En varieret drift kan baseres på:

- Græsning med forskellige slags dyr og evt. samgræsning med flere slags
- Variation i den aldersmæssige sammensætning af dyreflokken
- Variation i græsnings-sæson, græsningshyppighed og pauser
- Høslæt
- Kombination af græsning og høslæt og evt. andre plejemetoder

Høslæt

Det er ofte en fordel for plante- og dyrelivet, at høet ikke slås for efter 1. juli på naturenge. Det er vigtigt, at planterne har mulighed for at blomstre og sætte frø, og samtidig er blomsterne vigtige for de nektarøgende insekter. Ved genoptagelse af en ekstensiv drift med høslæt og evt. græsning kan der dog være behov for tidligere slåning og flere slæt årligt for at fjerne næringsstoffer fra arealet, eller problemarter som f.eks. lysesiv.

Sent slået hø og hø med mange grove plantedele eller giftige planter er ikke attraktivt som foder. Selvom høet evt. ikke skal bruges, er det vigtigt, at det får lov at tørre på engen, så planternes frø kan spredes, men det er også vigtigt, at det herefter fjernes, så næringsstofferne bliver fjernet fra arealet, og der kommer lys til jordbunden.

FOTOGRAF: SUSANNE ØSTER SØRENSEN, SEGES

Foto: Bar jord skabt af græssende dyr.

Græsning

Valg af dyr til at afgræsse et naturareal drejer sig både om at vælge de rette dyrearter og de rette racer, men det er også vigtigt at vælge dyr, der er vænnet til den type græsningsareal. Dyr, der er vokset op på arealet, har lært hvilke arter, de kan æde, og hvilke arter, de skal undgå. Derfor kan de bedre udnytte fodret, og de trives bedre.

Græsningstryk

Det er vigtigt at fastsætte det rette græsningstryk på arealet. Et højt græsningstryk medfører normalt færre arter af planter og insekter, for kun de hårdføre arter kan tåle en tilbagevendende, tæt nedbidning. Et for lavt græsningstryk betyder, at delområder ikke græsses tilstrækkeligt, og der kommer en del visent plantemateriale, som dyrene fravælger. Fodermængden på naturarealer er meget afhængig af det enkelte års vejrforhold, så det rette dyretryk afhænger ofte af, om det f.eks. er et meget vådt eller tørt år.

Forskellige slags græsningsdyr og samgræsning

Se faktaark om de forskellige græsningsdyr og om samgræsning.

Græsningsperioder

Se faktaark Valg af strategi for afgræsning af naturarealer.

Effekt af høslæt og græsning

Høslæt fjerner flere næringsstoffer end græsning. Ved græsning påvirker dyrene arealets struktur ved deres færdsel og udvælgelse af planter. Trædehuller giver spirebede, og gødningen giver levesteder for insekter. Tabellen viser den påvirkning hhv. høslæt og græsning har på et areal.

Læs mere

[Græsning og høslæt i naturplejen](#), Rita Merete Buttenschøn

[Biodiversitet - en målrettet indsats](#), LandbrugsInfo

[Faktaark om naturpleje](#), LandbrugsInfo

[Smag på Landskabet - Plejeplaner](#)

[Tilskud til natur- og miljøordninger](#), LandbrugsInfo

	HØSLÆT	GRÆSNING
Fjernelse af biomasse	Ja	Ja
Vedligeholdelse af lav næringstilstand i jordbunden eller fjernelse af næringsstoffer	Ja. I forhold til græsning fjernes fem til ti gange så store mængder, når høt bjærges og fjernes	Ja, men ca. 90 pct. af næringsstofferne recirkulerer gennem husdyrenes gødning
Skabelse af bar jord og åbninger med helt lav vegetation til spirebede og småhabitater til særlige flora- og faunaelementer	Nej	Ja, færdelsstier, sølepladser, tråd mm.
Selektion gennem fjernelse eller undgåelse af særlige arter	Nej	Ja
Skabelse af varieret strukturmosaik i vegetationen fra næsten urørte områder, tuer, plæner og bar jord	Nej	Ja, men meget lav eller høj belægning over en langstrakt græsningsæson vil dog udviske dette præg
Selektion af blomster- og frøstande	Nej. Frø fjernes eller efterlades i store mængder alt efter slættidspunkt og tidspunkt for artens frømodning	Ja, afhængig af dyreart, belægning og græsningsæson
Gradvis og pletvis fjernelse af biomasse over tid	Nej, det sker pludseligt og ensartet over hele fladen	Ja
Skabelse af tæt, måtteagtig grønsvær	Forekommer ved hyppig, tæt slåning	Forekommer på de plæner, der græsses tæt

Kilde: [Græsning og høslæt i naturplejen](#), Rita Merete Buttenschøn

KONTAKT

Heidi Buur Holbeck, landskonsulent
Planter & Miljø
hbh@seges.dk
+45 8740 5450

KONTAKT

Susanne Øster Sørensen, natur- og miljøkonsulent
Planter & Miljø
sso@seges.dk
+45 8740 5178